

Något om kärrsångaren och fynd i Lindesbergs kommun

Mats Andersson

Kärrsångaren är att betrakta som en nykomling i vår fågelvärld. Dessutom en sommarvärd från östafrika som blivit vistad hos oss några månader, från juni till början på september. Det är därför inte så underligt att den i stort sett är okänd för den stora allmänheten. Inte ens många av oss fågelintresserade har ju haft förmånen att ha sett den, in till förväxling rörsångarlika fågel. Desto fler har kanske hört sången, vilket inte är det sämsta, för trevligare och imponerande fågelsång är svårt att ta del av! Efter att arten framgångsrikt etablerat sig i landet och spridit sig till stora delar kommer det nu vissa rapporter om en stagnation eller rent av en minskning, i alla fall från våra trakter.

Historik och nuvarande utbredning i Sverige

Även om den omnämns första gången vid sitt namn i boken "Skandinaviens fauna" av Sven Nilsson (1858), skulle det dröja tills 1934 innan man säkert kunde konstatera häckning i landet. Dessförinnan påträffades den i alla fall på flera platser i södra Sverige och redan 1919, 1925 och 1931 lär den ha hörts vid Kvismaren i Närke (Rosenberg 1932). Det var emellertid i Skåne och på Västkusten som arten först fick fötfa, där den också fortfarande har sin huvudsakliga utbredning i Sverige.

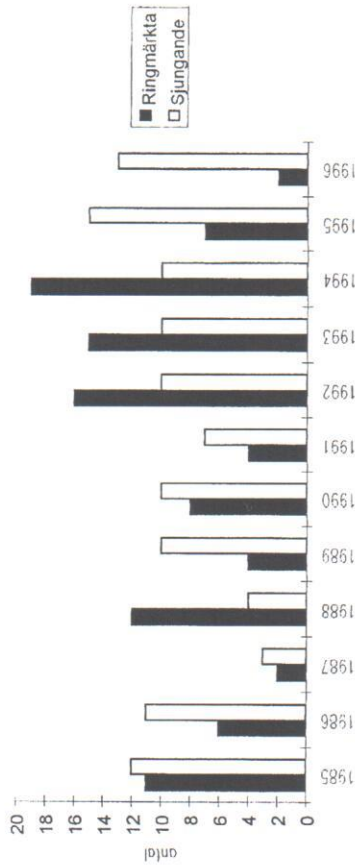
Åren fram till mitten på 1960-talet gjordes endast enstaka fynd i övriga delar av Sverige för att i slutet av decenniet öka i antal. Från slutet av 1960-talet och hela 1970-talet skedde så en kraftig expansion, med toppår 1979 och 1980. Den positiva trenden höll i sig under 1980-talet då allt fler häckningar och observationer rapporterades. I slutet av 1970-talet beräknades det svenska beståndet till mellan 6500 och 7500 par (Holmbring 1982) och i slutet av 1980-

talet beräknades 8500-9000 par finnas (Holmbring 1988). Därefter har det svenska beståndet uppskattats till 10 000-30 000 par (Koskimies 1993).

Nuvarande utbredning är i södra Sveriges kustlandskap där den förekommer allmänt från Bohuslän till Blekinge samt på Öland, norr därom sparsamt till sällsynt med stora luckor från Småland via Västmanland till Hälsingland samt på Gotland (SOF 1990). Från våra närmaste grannar kan nämnas att i Dalarna hördes mer än 25 sjungande årligen i början på 1990-talet (DOF 1993). I Uppland anses minst 100 par häcka i början på 1990-talet, där även en stabilisering av beståndet har kunnat skönjas (Fredriksson & Tjernberg 1996).

Från Närke finns rapporter om 25-45 sjungande i början på 1990-talet (Gustafsson m fl 1994) och från Kvismaren 1-3 ex 1969-1976, därefter 5-10 ex årligen och fortsatt ökning med 12 sjungande 1985 (Pettersson 1985) och 10-15 sjungande fram till 1995 (Kvismare Fågelstation 1986-1997, Figur 1).

Figur 1. Kärrsångaren vid Kvismaren 1985 - 1996



Figur 2. Kärrsångaren i Västmanland 1965 - 1995



Vad beträffar fynden i Västmanland ökade antalet under 1970-talet med en topp 1979 med 50 ex, därefter en stagnation fram till 1988-1989 då de högsta

noteringarna någonsin finns, med 87 ex respektive 77 ex. Därefter minskade fynden och 1995 rapporterades 27 ex (Figur 2) (Rrk Västmanland).

Biotop

Kärrsångaren är inte så bunden till stränder vid sjöar och vattendrag som sina släktingar rörsångaren, trastsångaren och sävsångaren, utan kan förekomma betydligt längre upp på torra land. Den trivs i tät bestånd av höga örter med enstaka vasstrån och buskar. Favoritbiotopen är igenväxande strandängar, diken och kanaler med älgräs, brännässlor, hundekex, rörlfen och snår av björnbär. I takt med att betesgången minskar och slåttern upphört har dessa miljöer ökat och kärrsångaren har också kunnat öka sin numerär. I södra Sverige kan den även förekomma på odlad mark, i sädesfält och på rapsåkrar (Holmbring 1988).

Sången

Som nämndes inledningsvis är kärrsångaren en verklig sångarvirtuos, som det faktiskt är få som kan mäta sig med. Kärrsångaren är först och främst en utomordentlig härmare och det är tveksamt om fågeln överhuvud taget har någon "egen" sång! Erik Rosenberg antecknade en midnatt tjuo olika fågellåten från en skånsk kärrsångare (Rosenberg 1972). Bland arterna som Rosenberg kunde identifiera fanns t. ex. lövsångare, bofink, törnsångare, sävsångare, grönfink, stenskvätta, sädesårsla, stare, näktergal, storspov, raphöna och pilfink.

Förutom härmningar från de vanliga fåglarna i kärrsångarens närhet kan man även höra en mängd låten och sångstrofer som man inte kan identifiera. En kvinnlig belgisk forskare (Francoise Dowsett-Lemaire), som studerat kärrsångarens sång, har konstaterat att dessa oidentifierade låten var härmningar av fågelarter som den lärt sig

under sin vistelse i vinterkvarteren i Östafrika! Dowsett tillbringade flera vintrar i afrika där hon spelade in och frånade sig att känna igen afrikanska fågelarters sång och låten. Åter hemma i Belgien kunde hon så bestämma inte mindre än 113 afrikanska fågelarter, som alla ingick i kärrsångarens sång. I medeltal imiterade belgiska kärrsångare drygt 75 arter, varav 60 % var afrikanska, samt därtill ett antal som fortfarande var oidentifierade (Källander 1980).

Det som är ytterligare intressant är dessutom att det "zäbi-läte", som man ofta hör från kärrsångaren då och då och som de flesta handböcker anser arttypiskt inte är det. Detta låte tycks i stället vara en imitation av en mycket högljudt afrikansk busktörnskata *Dryocopus cubia* (Källander 1980).

Nu räcker det inte med denna svårighet att bestämma en sjungande kärrsångare. Under senare år har det allt mer framkommit att kärrsångare och busksångare kan hybridisera och korsningar mellan de båda arterna kan uppstå. Därigenom kan individer med avvikande sång uppträda. Nu kanske detta inte är så vanligt, men man bör ha det i minnet. Förväxlingsrisken är annars kanske störst mellan kärrsångare - busksångare - sävsångare - härmsångare i nu nämnd ordning.

Exempel på trevliga "svårigheter" finns från Västvalva 1995 där en fågel först bestämdes till busksångare, på grund av sångens långsamma tempo och upprepningar. Vid senare besök hade sången ökat i tempo och påminde mer om kärrsångarens. Detta kanske var en hybrid? Hur som helst bjuder kärrsångaren på högtidsstunder i sommarmåtterna och den upphör inte att imponera på åhöra-

ren och det är bara att hålla med Erik Rosenberg när han skriver i "Fåglar i Sverige".... "man får ge sig på nåd och onåd, när man hör honom en stilla sommarnatt och förklara honom som nummer ett!"....

Förekomsten i Lindesbergs kommun

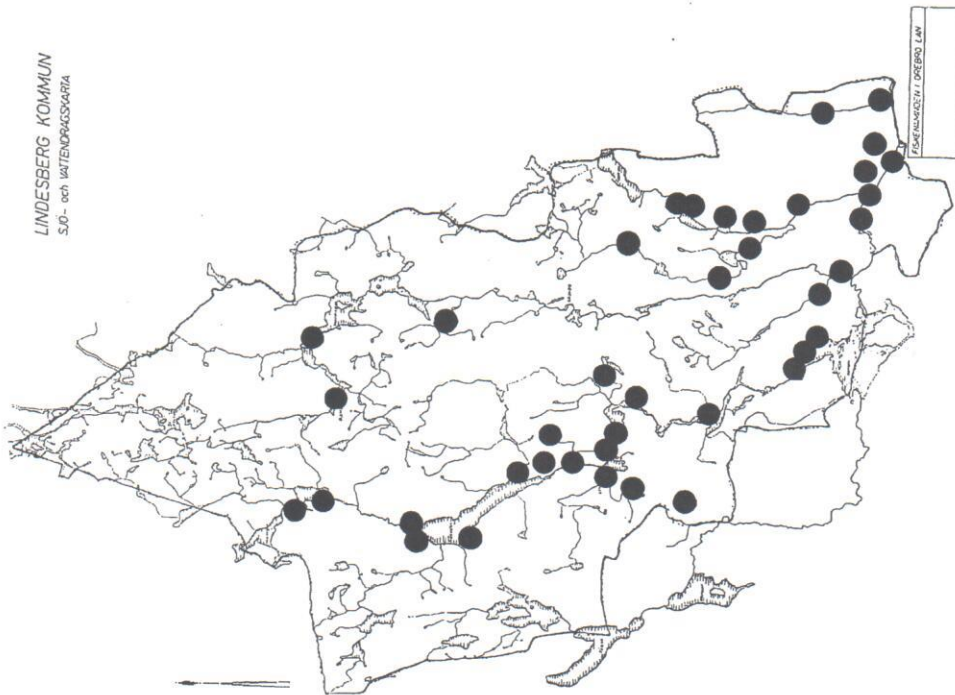
I Lindesbergs kommun påträffades den första gången 1965 i Ramsberg (Lindell 1975), vilket för övrigt var första fyndet i Västmanland. Därefter dröjde det till 1980 då 1 sjungande fågel hördes 26 juni vid Morskogsjön (finns in

spelad på band).

Från och med 1980 har kärrsångaren därefter varit årlig i kommunen och sanmanlagt finns ca 107 fynd av ca 114 exemplar (Figur 3). Dessa har observerats under perioden 25.5 - 18.7. Tidigaste fyndet är 1 sjungande på Sör-ängarna 25.5 1988. Totalt finns dock endast nio majfynd och de flesta kärrsångare har hörts från andra halvan av juni. Flest antal samtidigt är 3 sj Fellingsbro kyrka 23.6 1986 (Andersson & Malmstigen 1992, 1985-1997).

Figur 3. Antalet sjungande kärrsångare i Lindesbergs kommun 1965 - 1996





KÄRRSÅNGARE
Lokaler 1965 - 1996

Ringmärkning

Det har också ringmärkts kärrsångare i kommunen och följande uppgifter finns: 1 ex Hagaberg/Frövi 7.6 1990 och 20.8 1996. Vid Österhammarsjön ringmärktes 1 ex 13.6 1991 och vid Näset/Finnäkerssjön 17.6 resp. 22.6 1991 och Frövifors industriområde/Frövi 27.6 1994 samt Västvalla 13.6 1995.

Karta över lokaler

På kartan redovisas lokalernas läge under åren 1965 - 1996. Det är ganska påfallande att kärrsångarlokalerna är dels utefter Arbogaåns vattendrag och dels vid de välkända fågelokalerna, som t. ex Sjömosjön, Västvalla, Österhammarsjön, Finnäkerssjön, Hultasjön, Hagaberg/Väringen, Albäcksån och vid Storå. Dessutom har den noterats med mer än ett fynd vid t. ex Felingsbro kyrka, Sörångarna, Sörbysjön och Frövifors. Västra Löa är den nordligaste lokalen.

Litteratur

- Andersson, M. & Malmstigen, J-E. 1992. Fågellivet i Lindesbergs kommun.
 Andersson, M. & Malmstigen, J-E. 1985-1997. Fåglar i Lindesbergs kommun 1984-1996.
 Frövi Fågelklubb meddelande nr 1, 2, 4, 5, 7-12, 14, 16, 17. (Årsrapporter)
 DOF. 1993. Dalarnas fåglar. 2:a uppl. Avesta.
 Fredriksson, R. & M. Tjernberg (reds.) 1996. Upplands fåglar - fåglar, människor och landskap genom 300 år. Fåglar i Uppland, supplement 2. Uppsala.
 Gustafson, P. mfl 1994. Fågelrapport från Närke 1993. Fåglar i Närke 1994: 76-93.
 Holmbring, J-Å. 1982. Kärrsångaren *Acrocephalus palustris* i Sverige.
 Vår Fågelvärd 41: 95-104.
 Holmbring, J-Å. 1988. Kärrsångaren *Acrocephalus palustris* (Bechst.). I: Andersson, S. (ed) Fåglar i jordbrukslandskapet, Vår Fågelvärd, Suppl. No 12: 299-306.
 Kvismare Fågelstation 1986-1997. Observationer vid Kvismaren 1985-1996. Årsskrift.
 Källander, H. 1980. Har kärrsångaren någon egen sång? Vår Fågelvärd 39: 121-122.
 Lindell, L. 1975. Fågelrapporter. Västmanland 1974. Vår Fågelvärd 34: 231-235.
 Nilsson, S. 1858. Skandinavien fauna. Del 1. (Faksimilutgåva 1980). Avesta.
 Pettersson, Å. 1985. Fåglar i Kvismaren. I: Kvismaren - och fåglarna. 25 år med Kvismare fågelstation: 81-117. Föreningen Kvismare fågelstation. Örebro 1985.
 Rosenbergh, E. 1932. Ornitologiska bidrag från Närke. Fauna och Flora 27: 13-23.
 Rosenbergh, E. 1972. Fåglar i Sverige. 5:e upplagan. Uppsala.
 SOF. 1990. Sveriges fåglar. 2:a uppl. Stockholm.

Lindesbergs kommun 1965 - 1996 Antal sjungande kärrsångare och lokaler:

1965: 1 sj	(1 lokal)
1980: 1 sj	(1 lokal)
1981: 1 sj	(1 lokal)
1982: 3 sj	(2 lokaler)
1983: 4 sj	(4 lokaler)
1984: 1 sj	(1 lokal)
1985: 3 sj	(3 lokaler)
1986: 9 sj	(6 lokaler)
1987: 7 sj	(7 lokaler)
1988: 9 sj	(9 lokaler)
1989: 10 sj	(9 lokaler)
1990: 8 sj	(7 lokaler)
1991: 7 sj	(7 lokaler)
1992: 10 sj	(9 lokaler)
1993: 15 sj	(12 lokaler)
1994: 5 sj	(4 lokaler)
1995: 8 sj	(8 lokaler)
1996: 5 sj	(5 lokaler)